

KULTTUURIEN YMMÄRTÄJÄT

MAARIA YLÄNKÖ

työskentelee tutkimusavustajana Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksella swahilin kielen ATK-korpus -projektissa.

■ Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos lienee se paikka, jonne ohjautuvat tasavallan kaikkein kummallisimmat kysymykset: ”Voiko poikalapselle antaa nimeksi Shaka”, kysyy kasteppä. ”Mitä on kakku zuluksi”, televisio-kääntäjä kysyy puolestaan. Tulilinjalla on laitoksen kansliassa vastaava amanuenssi Harry Halén, jonka tehtävänä on koordinoida kummallisia puheluita. Aina ei soittajan maltti riitä edes puhelun yhdistämiseen, vaan palvelua pitää saada heti. Halénin lähimuistista on kirjattu seuraava keskustelu:

- Haloo, se sellainen kiinalainen rauhaa tarkoittava kirjoitusmerkki, voitteko faksata ja tulostaa sen mulle?
- Yksinkertaistettu vai klassinen tyyli?
- Täh?
- Kirjurikirjoitusta vai ruokokirjoitusta?
- ???
- No kysytäänpä toisin päin: mihin tarkoitukseen te tarvitsette sen merkin?
- Mä haluan sellasen tatskan olkapäähän.

Syyskuun 11. päivän jälkeen ovat kulttuurista erityistietämystä koskevat kysymykset lisääntyneet. Myös tammikuussa Ruotsissa

tapahtunut nuoren kurdinaisen ns. kunniamurha on kasvattanut tiedustelujen määrää. Kysymysten sävy on vakavoitunut.

Myös odotukset ovat nousseet. On tavallaan ymmärrettävää, että haluttaisiin myös jonkinlainen oikotie kulttuurieroista ja uskonnoista juontuvien ristiriitojen ja konfliktien kokonaisvaltaiseen hallintaan. Suomesakin on viime vuosina alettu keskustella ns. *monikulttuurisuudesta*: kouluihin kaittattaisiin lisää monikulttuurisuusopetusta, juhlapuheissa Suomea luonnehditaan monikulttuuriseksi yhteiskunnaksi, monikulttuurisuus on haaste.

Suurissa läntisissä maahanmuuttomaissa monikulttuurisuudesta on keskusteltu jo kolmenkymmenen vuoden ajan. Siksi on tavallaan kauhistuttavaa katsoa sivusta, kuinka Suomessa keskustelu aloitetaan ikään kuin alusta. Monikulttuurisuus ei nimittäin ole tieteellinen käsite tai filosofia, vaikka sitä sellaisena joskus yritetään esittää, vaan poliittinen ideologia. Semanttiselta kannalta ”monikulttuurisuus” on usein kätevä ilmaus kuvaamaan tilanteita, joissa on läsnä monista eri kulttuureista tulevia ihmisiä. Tutkimuksellisenä näkökulmana se on historiaton.

Termi ”monikulttuurisuus” olisikin alun pitäen pitänyt kääntää *monikulturismiksi* (vrt. englannin *multiculturalism*). Monikulttuurismin kulmakiviä ovat länsimaisen modernin ajattelun keskeiset arvot *liberalismi* ja *individualismi*, joiden kautta vähemmistöjen ja maahanmuuttajien kulttuuriset ryhmäoikeudet rinnastetaan yksilön oikeuksiksi ja yksilön valinnanvapaudeksi. Monikulttuurismia leimaa myös *differentialismi*, eli ihmiskunnan sisäisiä eroja ensisijaistava ajat-

telu. Tasa-arvon katsotaan toteutuvan erojen myöntämisen ja huomioimisen kautta.

Monikulttuurisuuspolitiikka on levinnyt etenkin anglosaksisiin maihin: Kanadaan (jossa kulttuuristen ja kielellisten vähemmistöjen oikeuksia turvaavat monikulttuurisuuslait otettiin ensimmäisenä käyttöön 80-luvulla), Australiaan, Uuteen Seelantiin, ja toisaalta Etelä-Afrikkaan. Manner-Euroopan hyvinvointivaltioissa, Saksassa, Hollannissa ja myös Ruotsissa monikulttuurisuuspolitiikasta on kehittynyt kansallisia tai kansallisvaltioversioita.

Monikulttuurisuuskeskustelua leimaa käsitteiden sekavuus. Myös muualla kuin Suomessa monikulturismi samastetaan ”moneen kulttuuriin”. Toisaalla muuttoliikkeet, suuryritysten kansainvälistyminen ja kommunikaatioteknologian kehitys ovat luoneet mielikuvan, että maailma olisi monikulttuuristumassa. Niin ei kuitenkaan ole, vaan perinteiset kulttuurit ovat päin vastoin vähenemässä. Pieniä kieliä kuolee kasvavalla vauhdilla. Muuttoliikkeiden seurauksena eri kulttuurit kohtaavat paikallisesti, jonkin valtion sisällä.

Sehän ei ole uutta. Historiassa on ollut useita monikansallisia ja monikulttuurisia imperiumeja ja kaupunkikulttuureja, joissa etniset ja uskonnolliset ryhmät ovat eläneet yhdessä mutta omissa yhteisöissään ja joissa hallinto ei määrätietoisesti pyrkinyt sulauttavaan politiikkaan. Konstantinopolin kaupunki osmani-imperiumin aikana on yksi esimerkki. Sitä vastoin ne maat, joita nykyisin on tapana luonnehtia monikulttuurisiksi, kuten Yhdysvallat, Britannia ja Australia, eivät yksioikoisesti sitä ole. Empiiriset mittarit viittaavat pikemminkin päinvastaiseen totuuteen, sillä näissä maissa siirtolaiset omaksuvat valtakulttuurin tavattoman nopeasti. On syytä puhua yhtenäiskulttuurista silloin, kun on vain yksi valtakieli ja tosiasiallisissa kulutusmuodoissa, perhetyypeissä ja elämäntavoissa ei ole kovin suurta vaihtelua. Joskus kulttuuri- ja etniset erot ovat tulkintakysymyksiä.

Ranskaan, Espanjaan, Italiaan, Portugaliin, Meksikoon ja koko latinalaiseen Amerikkaan monikulturismi ei ole juurtunut. Virallinen politiikka on ollut avoimesti assimiloivaa eli sulauttavaa. Toisaalta kuitenkin esimerkiksi Kolumbian ja Brasilian hallitukset ovat omaksuneet monikulttuurisuusohjelmia 1990-luvulla. Näihin maihin on 90-luvulla perustettu Yhdysvaltojen rahoittamia *Ethnic Studies* -tutkimuslaitoksia. Itä-Euroopan valtioissa, Venäjällä tai Kiinassa monikulttuurisuusajattelu ei ole tehnyt läpimurtoa.

Sitä vastoin kansainvälistyvä liike-elämä on yhä enemmän omaksunut monikulttuurisuussanastoa, jota on taloustieteellistetty: *kulttuuripääoma*, *kulttuurinen osaaminen*, *kulttuuripanos*. Ironisimpien kommenttien mukaan monikulttuurisuus, joka oli alunperin yhdysvaltalaisen vasemmistoliberaalien aate, on nyt valjastettu palvelemaan suuryhtiöiden intressejä.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on kulttuurien rikkaudesta ja erilaisuuden kunnioittamisesta on puhuttu enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tarkasteltaessa vaikkapa vain tutkimuksen rahavirtoja piiryy toisenlainen kuva siitä, missä mennään. Kulttuurien- ja kielientutkimuksen rahoitus on suhteellisesti surkastunut sitä mukaa kun yliopistojen ulkopuolinen rahoitus on kasvanut. Voimavaroja suunnataan soveltavaan tutkimukseen. Yleissivistystä pannaan uusiksi: nyt siihen kuuluu *kommunikaatiotaidot*, *viestintää* ja *kulttuurienvälistä vuorovaikutusta*.

Yhtä kaikki, kulttuurien ymmärrystä tarvitaan. Ulkoeurooppalaisten kielten, kulttuurien ja historian opiskelu sekä tutkiminen on kuitenkin aikaavieppää ja harvemmin innovatiivista. Moni kulttuurintutkija, minäkin, pitää oleellisempänä etsiä vastauksia Kummallisiin Kysymyksiin, kuin sommitella oikeaoppisia määritelmiä monikulttuurisuudelle. ■